

JOHAN OLSEN

28. NOVEMBER 1886 — 25. FEBRUAR 1946

AF

C. VOLMER NORDLUNDE

Da Johan Olsen blev Sætterlærling omkring Aarhundredskiftet, var Tiderne saadan, at yngste Lærling ofte maatte bestride Pladsen som Bydreng, og vilde han lære noget mere, end Værkstedet kunde give, var der Fagskole om Aftenen og Søndag Formiddag. Men naturligvis — den, der havde Viljen, fik endda lært noget, og den unge Typograf Johan Olsen mente nok, han kunde klare en Stilling som Sætter i Tyskland. Det var forresten let at komme over Grænsen dengang. Et Pas medførte man mere for en Ordens Skyld, for der var ingen, som kiggede i det.

I Leipzig fik han Plads i et Bogtrykkeri som den daarligst lønnede Sætter, for Sproget kneb det jo med i Begyndelsen; nogle Aar senere forlod han Trykkeriet som Faktor med Tilbud om at blive Kompagnon. Men Johan Olsen vilde virke i Danmark. Efter Hjemkomsten blev han Faktor i Hertz' Bogtrykkeri, Nordisk Bogtrykkeri og Ihrichs Bogtrykkeri for igen at vende tilbage til Poul Hertz, den sidste Tid som Driftsleder. Da Det Berlingske Bogtrykkeri i 1925 skulde have en ny Leder, søgte han Stillingen og fik den.

Det var ikke nogen større Virksomhed, han gik ind til, for hele Personalet bestod af fem Mand, der mest var beskæftiget med Udførelse af Tryksager til Berlingske Tidende. Det var næppe det, der fik ham til at søge Stillingen. Langt snarere følte han sig tiltrukket af, at Bogtrykkeriet havde en Tradition som faa andre, selv om den paa det Tidspunkt sov en Tornerosesøvn. Dette Bogtrykkeri var Op-

rindelsen til Berlingske Tidende, og det blev Johan Olsens Kongstanke, at Det Berlingske Bogtrykkeri ikke skulde forblive et Annex under Bladet, men vokse til en selvstændig Virksomhed, der kunde jævnstilles med dette.

Maalet blev naaet paa forbløffende kort Tid, men det krævede Johan Olsens fulde Arbejdskraft fra tidlig Morgen til sen Aften. Den stadigt voksende Arbejderstab skulde oplæres til at levere Tryksagerne i den ønskede Kvalitet, og det krævede meget Tilsyn. Organisationen skulde udvikles i samme Takt som den tiltagende Arbejds mængde, for at alt kunde gaa glat igennem Bogtrykkeriet. Men dets Leder forstod den vanskelige Kunst, og efter nogle Aars intensivt Arbejde fik han omsider Tid til at tage Bogarbejdet op.

I Januar 1929 udsendte Det Berlingske Bogtrykkeri Chr. Købkes Tegninger som Nytaarshilsen, og selv om det vel kun var Fagfolk, som forstod de tekniske Vanskeligheder ved at trykke Autotypierne paa fjerlet Papir, begreb alle, at det var en skøn Bog, der hører til de bedste i nyere dansk Bogtryk. Johan Olsen var naaet derhen, hvor

han vilde: Det attende Aarhundredes Berlingske Tradition var genoplivet. I 1931 fulgte Saltos Keramik, 1932 Vægttersene og 1933 det smukke Jubilæumsskrift, hvormed Bogtrykkeriet fejrede sin to Hundrede Aars Stiftelse. Hvert Aar kom der en Nytaarsbog fra Det Berlingske Bogtrykkeri, oftest aktuel, altid i en ny typografisk Form, der var tilpasset Indholdet. I Samarbejde med skiftende Kunstnere øvede Johan Olsen sit kære Haandværk.

Det attende Aarhundredes Bogtrykkere skrev undertiden en Redegørelse for deres Synspunkter som en Slags Forord til Bøger, de selv udgav. Vi kender det f. Eks. fra John Baskervilles berømte Forord til Milton fra 1758, et af de bedste Bidrag til hans Karakteristik som Bogtrykker. Ikke mindre karakteristisk for Johan Olsen er hans Efterskrift »Om Bogen —« til Guldhornene, der udsendtes som Nytaarsbog i 1942. Den er saa meget mere værdifuld, som det vistnok er den eneste Gang, han skriftlig har fortalt om sin Arbejdsmetode og samtidig givet en Antydning af den omfattende Viden, han havde tilegnet sig ved flittige Studier paa mangfoldige Omraader.

Det interessanteste Afsnit er de Linier, hvor han skriver om sit Forhold til den medarbejdende Kunstner: »Idet Fagmanden indleder sit Samarbejde med Kunstneren, maa han stille sig iagttagende og lyttende og være forberedt paa at maatte fravige gængse Arbejdsformer. Han maa være aarvaagen overfor de Tilfælde, hvor Kunstneren gaar for vidt, enten ved at stille urimelige Fordringer eller ved ligefremme Angreb paa Fagets tekniske og æstetiske Grundlove. Det rette Samarbejde ægger! Mangt og meget, der synes uigennemførligt eller bare besværligt, gaar legende let igennem. Et saadant Samarbejde sikrer altid Fagmanden de største og smukkeste Erfaringer. For ham er det forfriskende og opmuntrende at faa Skrift, Farver og Materialer bedømt og anvendt paa andre Maader end vanligt.«

Klarere vil ingen kunne skildre Johan Olsen som Boghaandværkeren. Han lytter til andres Meninger og Forslag, følger sig ogsaa

efter dem, men Grænsen er trukket ved ligefremme Angreb paa Fagets tekniske og æstetiske Grundlov.

Som Bogtrykker kom han 1933 ind i Forening for Boghaandværks Bestyrelse og blev Foreningens Sekretær og senere Kasserer. Johan Olsen var bedst tilpas, naar han arbejdede med noget, der krævede en virkelig Indsats, og det gjorde dette Hverv med den nye Kurs, der var lagt for Foreningens Arbejde. Under Museumsinspektør Erik Zahles Ledelse tog man fat paa at forbedre den almindelige Bogs Kvalitet, og man indførte Udvælgelsen af Aarets bedste Bøger, hvor alt vel udført Arbejde havde lige Chancer. »Bogvennen« moderniseredes baade typografisk og indholdsmæssigt, men samtidig fastholdtes den gode Tradition stadig at udsende egne Publikationer, der gav Linien for godt Bogarbejde.

Da Museumsinspektør Zahle i 1944 fratraadte som Formand, afløstes han af Johan Olsen, der følte sit Hverv som et stort Ansvar, Boghaandværkerens Ansvar overfor sit Lands Bogtryk. Han hørte ikke til dem, der samler paa Bestyrelsesmandater, men dette tog han imod, fordi han havde sat sig et Maal, som han ønskede at naa. »Jeg ønsker kun at være Formand nogle faa Aar,« sagde han engang til mig, »blot saa længe, til jeg har faaet gennemført mine Planer.«

Desværre blev Tiden saa kort og det, der skulde tjene til Planernes Realisation, talte han kun lidet om. Han vilde ikke svække sin Handlekraft ved at diskutere Tingene, før de var modne til Udførelse. Men det, han naaede at sætte i Gang, viser til en vis Grad, hvor Johan Olsen vilde hen: han ønskede at faa de flest mulige til at forstaa, hvad man kan forlange af det daglige Bogtryk.

Udvælgelsen af godt Bogarbejde blev ændret saaledes, at ingen Producenter deltog i Bedømmelsen, og samtidig ophævedes Bestemmelsen om, at kun 25 Bøger skulde udvælges. Efter Udvalgets Forslag, der var som talt ud af Formandens Hjerte, blev der udarbejdet Kommentarer til de enkelte Bøger, og de ledsagedes af originale Genivelser — et fortrinligt og instruktivt Materiale.

Bogtype-Udvalget blev nedsat med den Opgave at give Forslag til Bogformater og Satsformater, som kunde være praktisk anvendelige i den daglige Produktion. Dette Udvalgs Arbejde, som Johan Olsen desværre ikke naaede at se afsluttet, omfattede han med den største Interesse. Hvis Udvalgets Arbejde lykkes saa godt, som han ønskede det, kan det blive til Gavn for den daglige Bogproduktions Kvalitet.

Der er en klar Sammenhæng mellem Retningslinierne for Udvælgelsen af Aarets bedste Bøger og Bogtype-Udvalget, og det forekommer mig, at dette Arbejde paa at fremme dansk Bogtryks Kvalitet paa et praktisk Grundlag fortsattes, da han fik Akke Kumlien hertil for at holde Foredrag. Han vilde skaffe vort Boghaandværk Impulser udefra, give det nye Synspunkter. Enhver, der idag læser Akke Kumliens Foredrag, maa indrømme, at Resultaterne svarede til Forventningerne.

Den Aften, Foredraget blev holdt, tog Sygdommen sit første stærke Tag i Johan Olsen. Fra den Dag var Sygdommen hans Herre, men hvor mange andre havde givet op, fortsatte han. Hver Dag tog han ind til Bogtrykkeriet, til den Virksomhed, hvis Anseelse han havde skabt ved en Arbejdsindsats, som ikke kunde have været større, om det havde været hans egen.

Forening for Boghaandværk har mistet en god Mand i Johan Olsen. Hans Arbejde blev afbrudt for tidligt, men endda naaede han at faa udrettet saa meget, at hans Navn vil blive staaende som et af de bedste i Foreningens Historie.